

"НОВА СВОБОДА" ОЧИМА СУЧАСНИКІВ

15 червня 1938 р. вийшов у світ перший номер українського незалежного щоденника "Нова свобода" під редакцією Василя Фірцака /пізніше головним редактором призначили В.Гренджу-Донського/. Газета видавалася в друкарні "Свобода", що на вулиці М.Лучкая, яку очолював майбутній голова УНО Ф.Ревай. Редакція та адміністрація "Нової свободи" розміщувалась у приміщенні на вулиці Другетів, 21. Фактично, названа газета була єдиним друкованим органом в Закарпатті, який видавався масовим тиражем. Як оцінили появу українського щоденника з краї відомі політичні діячі, представники освіти, науки і культури того часу? Ця тема й буде знаходитися в центрі цієї наукової розвідки.

Майбутній міністр внутрішніх справ Карпатської України П.Ревай відзначив, що "справа щоденника є загальною справою нашого суспільства не дивлячись на його партійно-політичний стаж. Наше відродження відповідно до сьогоденної доби в рамках демократичної республіки скорим темпом йде вперед. Народні маси освідомлюються, отже ми, що держимо руку на живчику нашого суспільного життя, не могли не бачити, що без щоденної преси нам більше не обійтись. Пускаємо в світ "Нову свободу" й тільки одне бажаю щоденникові, щоб всі українці спільними силами піддержували його". На глибоке переконання головного лікаря М.Долиная, "мірилом культурности кожної нації є його преса. Покажи мені пресу, я тобі скажу який це народ... Ми не можемо чекати підмоги від чужих, тільки від самих себе. І я надіюсь, що ввесь український загальний жертволюбивість підопре нашу "Нову свободу". Його колега, видатний український хірург Олександр Федінець розмірковував: "Політиком не має часу займатися, але розумію вагу українського щоденника, який має повстати власними силами. Це велике діло, мало щоденників є на світі, які б виходили на власні сили. Українське громадянство може бути горде на себе, що спромоглося на щоденник".

Шкільний інспектор Фліп Гуснай доводив корисність появи "Нової свободи" для зростання національної свідомості населення міст, в яких переважали неукраїнці: "Ми живемо в мадярському місті, серед мадярської провінції й майже ніхто так не бажає собі скріплення нашого українського суспільства, як ми в Берегові. Я є певен, що український щоденник буде тим мальтером в нашому суспільстві; який його буде скріпляти щодня". Підтримували "Нову свободу" і в гірських

районах Закарпаття. Інженер Василь Грабар писав до редакції: "Радію, що буду мати змогу кожного дня читати щоденник в рідній мові. Знаєте, я родився в такому селі, де в діточих роках не чув іншої мови крім української. Це було в Майданці над Воловим. Я сам твердий верховинець, люблю Верховину, її пісні, її милозвучну музику, й тому люблю й рідне друковане слово. Як тяжко мені було, коли на нас з всіх боків нападали, а ми не мали змоги відбиватися. Т епер, надіюсь, що все піде іншак. І ворог не буде такий лютий, коли побачить, що в противника гостра шабля. Такою гострою шаблею має бути наш щоденник в інтересі нашого народу й республіки".

Вітала появу щоденника революційна в 1918-1919 рр. Гуцульщина. "Ми бичківці,- писав від імені гуцулів голова "Просвіти" в Вел.Бичкові Михайло Марущак,- від часу перевороту завжди кріпко стояли на сторожі наших національних святощів, нашого відродження, нашої мови, нашої преси. Всі бичківці з широго серця вітають цей великий почин... Ми його /щоденник - М.В./ видаємо власними силами, е він золотом дитиною нашого відродження й ми намагаємося його піддержати!" Протоігумен о.Булик /його прізвище буде значитися в угорських списках у 1938-1939 рр. - М.В./ хотів, щоб "Нова свобода" "керувалася засадою Христової науки, християнською ширістю, проповідувала добро й поборовала зло". Голова "Просвіти" Я.Брадайко заявив: "Це, що виходить нашій рідній щоденник, переконує мене ще раз в тому, що немає тої сили, яка б могла нас застановити на шляху нашого відродження. Й чужі нації тільки із подивом можуть глядіти на наш великанний починок. Особливо наша інституція "Просвіта" відчувала дуже болучо відсутність щоденної преси. Вона е осередком нашого суспільного життя й тому вороги нашого відродження свої напади якраз прямуть проти неї. Та ми їх завжди відбивали, перемагали; як правда побіждає неправду. Вірю, що "Нова свобода" стане "Просвіті" на допомогу, а "Просвіта" "Новій свободі". На думку директора торгівельної академії в Мукачеві А.Штефана, "щоденна преса це зброя, без якої свідомий, політично зрілий народ не може обійтися. Ви робіть своє, будьте ширі до народних мас, працюйте витривало й пильно, а ми на Мукачівщині і взагалі наше учительство, виконаємо повинність, яку нам диктує любов до свого народу й рідної преси".

А.Штефана підтримали в цьому педагоги Василь Лацанич з Вел.Безрезного та Фрїй Пазуханич з Волового, Василь Климпуш із Ясіня та Олександр Тар із Севлїша. Останній писав: "Я скромний, невидний урядник, звичайний собі представник повіреного капіталу, й тому лише одне вам могу порадити: Ощадність і ощадність в першій мірі, а зад-

руге дуже шпорувати з грейцариками. Змагайтесь патріотичне чуття наших людей перемінити на коронки й ними їх зважити, тоді побачите, хто правдивий патріот. Чи не можна б так ще за місяць лише раз на тиждень виходити й притому подвійно заінкасувати від передплатів, а редакторам нічого поки що не заплатити? Думайте над цим. Це не погана річ! Або придумайте таке, щоб і щоденник виходив, і щоб каса в цілості була. Ну, як собі думаєте?".

Видатний закарпатський поет Зореслав емоційно і щиро відзначив, що "нарешті діждались ми свого українського щоденника на Підкарпатті!". На його думку, "з таким епохальним фактом сповняється давня мрія всіх нас і літературний світ зокрема дістає нову сцену, де має можливість частіше виступати з своїми продукціями. Підкарпатська українська література досі не має ще своєї власної трибуни. Доки діб'ється й до неї, мусить бути гостем то тут, то там... З того приводу найсердечніше вітаємо наш перший український щоденник на нашому Підкарпатті й бажаємо, щоб він став не лише щоденною газетою, але й щоденним хлібом кожного свідомого українського інтелігента, робітника й селянина". Інший письменник, о.Юрій Станинець з Вонігова, писав: "Ви, люди міста, не можете собі уявити, що те значить жити на селі й не мати кожного дня вітку зі світа. Правда, що маємо радія, маємо щоденні газети, але те все чуже. Якщо не вороже нам, та обсятно до нас. Який хосен, яка користь, що мого сусіда син вернув зі світа, говорить, як там є, коли мого рідного нема, думає собі та вдова, котра чекає зі світа свого сина, а замість нього прийде син її сусідки. Щось подібне приходило й мені на розум, коли читав чужі щоденники. І ось нарешті тут і наш".

Вихід першого числа "Нової свободи" привітали українці Чехії та Словаччини. Ярослав Стрижак з Братіслави, в листі до редакції, відзначав: "Я вправді є передплатником кількох українських часописів, але коли зважу, що наше українське Підкарпаття потребує своєрідної преси, як прагущий води, не можу остатись байдужим супроти так пекучої справи, якою являється потреба нашого щоденника на Підкарпатті". Про резонанс виходу "Нової свободи" в Празі писала Н.Козицька: "Ваш часопис викликає між земляками в Празі великий інтерес – багато про нього говорять".

Видатний закарпатський театральний діяч, режисер "Нової Сцени" Грій Шерегій слушно зауважив, що "українці Підкарпаття вже 18 літ чекали, щоб українська щоденна преса пропагувала своє рідне театральне мистецтво. Щоденна преса й театр є признанням зрілості народу.

І хто ці два чинники у нашому національному житті підтримує, то й може називатись гідним сином свого народу. Я надіюсь, що "Нова свобода" спричиниться теж і до піднесення театральної культури на Підкарпатті". Редактор і видавець Дмитро Німчук, який, за його словами "від молодечих літ боровся за наше слово", вважав, що "своя газета і маленька, мені міліша, ніж чужі великі, що вороже ставляться до нашого відродження... Будьте об'єктивні, справедливі, ставтесь до життя з отвореними очима!". До цього залишається додати, що такою газетою залишалася завжди, аж до появи останнього номера, датованого 16 березня 1939 р.